

Egy moldvai csángó asszony történeteiből

Az alábbi írás: beszélgetések lejegyzése. Tehát nem íródott, nem is riportként készült, csak úgy mondatódott, ahogy barátok között, ritka együttlétek alkalmával, felidéződnek emlékek, megvillannak s kibomlanak történetek s gondolatok.

Ez a moldvai csángó asszony életkora szerint még mi vagyunk, mégis századokra visszanyúló gondolkodás-, érzelem- és hitvilága s drámai lelkülete minket már csak a beleélés szintjén érint meg; megindultságot, szeretetet, különös esztétikai gyönyörűséget érezve, hiszen ez az asszony: az alkotó és ő maga a mű.

Ami vele megtörténik, lehet a képzeletében akár, értékévé válik elbeszéléseiben. Bármilyen igazság: az ő igazsága; mások lelke: az ő saját lelke. Mindent átérezst magán, amit hall, lát, tapasztal — különös „paradicsomi” szenvedésben. Neki a világ létezése és saját léte minden pillanatban élmény. Benne minden mélységekben játszódik: megtisztul és megtisztít. Lelkében nem zárul le semmi, mert mindenre emlékszik. Mint egy kiválasztott: méltó a szenvedésre.

Beszédét tudatosnak érzem: alkot. Nemcsak a szavakkal, de hangjával is, hiszen ő eddig is mindent szavak által élt meg, érzékelt, s így is közvetít. Milyen hangon?

Néha a siratásán, néha az átok hangján. Aztán a ráolvasás vagy a tánc ritmusát halljuk szavaiban; a motyogás, a könyörgés vagy a nagy csönd fölerősödő hangjait. Érezni az élő szót.

Legszébb, legdrámaibb, amikor árvaságáról, sorsáról beszél. Itt most másfélket közlök, de ezekből is kitetszik a közösség által kiérlelt nyelv és gondolkodás erőteljessége s az ő egyéni világának, magatartásának egyértelműsége. S megtapasztalható a szóbeliségben élők belső gazdagsága, lelki tágassága, sajátos műveltsége.

Az első történet nagy csöndből indul s ágazik terebélyessé egyik gondolatból a másikba jutva, de minden meginduló szólam végigvonul a történeten. „Jaj, Istenem, Istenem, öröjz meg!” Hallgat s vár. Szinte felkészül és felkészít az odafigyelésre. Eszébe jutott, ő most idegen országban van, az otthonára gondol. De a fogoly? „Vajon, annak milyen a szüve, hallja-e”? S már nemcsak önmaga érzéseiről beszél s a hadifoglyokról, velünk is történik, már mi is benne vagyunk a történetben, egy eltemetett emlékü, hadifogságból hazatért férfi történetében.

Ami neki egyszer élmény volt, az is marad. Ő nem felidéz, nem elmesél valamit, hanem újraél. Bármiről beszél: jelen idejűvé válik. Ezt szolgálja saját testi jelenléte, a testet öltött szó, a hallható, már-már az alkotás szintjén való nyelvhasználata — egy másik ember előtt. Mert ő nemcsak elbeszél, hanem közöl is. Gyakran saját maga felett is ítélkezte: „Be rossz kutya vagy, hogy kiordítod az életedet!”

Őt valójában hallgatni kellene. Ahogy egy ének még a legpontosabb lejegyzésben sem él, a lényege kimarad, mert hangot felidézni lehet, de kitalálni nem.

MAROSI JÚLIA

FOGOLYÉLET, HALÁL, SIRATÁS

Jaj, Istenem, Istenem, öröjz meg!

Vajon, azok a foglyottak milyen szívvel töltötték el ott, ahol vannak? Nagy dolog ez!

Te nem vagy megfogva, szabad vagy, mehetsz ide-tova, járkálhatsz. De mikor ő tudja, be keserves messze van az ő hazájától. S gyermekei maradtak, s felesége maradt. Vajon, annak milyen a szüve, hallja-e? Én egész képileg gondolkodom. Csudálkozom! Hogy-hogy nem bolondulnak meg, hallja-e?

No, mert én nem vagyok, ugye, nem vagyok megfogva, mert mehetek akárhova, s járkálhatok s minden, s jól vagyok. Igen. De csak gondolom: be messze vagyok.

Hát az a fogoly meg... ki tudja, milyen messze van? S annak nem lehet többé soha hazamenni. Mert annak gyászos napjai vannak, gyászos életje van... Azt lehet, megengedték, hogy megházasodjanak ott, mint ahogy Oroszországban be sok van tőlünk bé, áhh! Ugye, lehet gyermeke avval az asszonyval; neki nem fáj a szüve, hogy ő odahaza es... vajon, azok a másik gyermekei mit csinálnak? S szegénynek muszáj megállni, mert ha nem engedik el!

Elrosszult a kötéseken — úgy mondom csak, így a paraszt fejemmel — mért nem egyeskedtek úgy a társaságok, hogy az emberit adja vissza? Adja haza!

Sok epedett lélek! Sok.

S ne, az asszonyaik itthon nem tudják, élnek-e, nem tudják... csak örökkéig úgy vannak: mintha várandóban, mintha várandóban.

János, az apatársam — Istányomnak az apósa! Annak úgy volt, hallja-e: prizonyér, prizonyér. — Nálunk úgy mondják a foglyottaknak: prizonyér — úgy jó a román beszédbe.

Nem jó az ember, nem jó az ember.

A nagy verekedés után nem sok időre H.-ba csináltak egy nagy emléktáblát, hova mind reairták, aki meghött ekkor s ekkor s itt s itt, s öt Jánost es oda felírták. Mikor megtudta a felesége s a gyermekei, hogy az ember halott, akkor ők temetést csináltak neki: harangoztattak, misére mentek; keresztekre köttek, s bémentek búcsúval a cintoromba*... ami gúnyája, volt olyan, hogy tartották, mindenfélét elszórtak, hogy ne lássák: mindent odaadtak istennében.**

Hallja-e, hát nem sok időre hazajött, hazajött az ember. Hazaérkezett a mi falunkba.

Az asszonya a folyóra volt mosni. S befutott hozzá a hír — bémentek valakicsodák s megmondták: „Az urad jó, az urad jó!” Ő nem hitte. De: „Jó az urad, s jere, mert az urad jó.” Akkor megindult át, keresztül a vasúton, kijött az országútba, s az urával szembement: összetalálkoztak.

Olyan dolog volt... borzasztó. Nagy siratózás. Úgy siratóztak, nem tudom azt megmondani... mint amikor meg van halva. Igen!

S akkor ők egyetemben mentek haza.

Nagy dolog volt, nagy dolog volt, hallja-e.

Szegények addig olyanok voltak, mint a rabok. Úgy dolgoztak, úgy dolgoztak, mint a rabok. Mindenkinek. Egy ember hitta mára, kettő odament, más hitta, egy odament; másik három tovament; s azok mind úgy dolgoztak, úgy dolgoztak szegénykék.

Most már az édesapjuk kezdett dolgozni. Olyan dógos, kemén ember lett belőle (azután is), hogy hazajött a fogságból. Nem úgy dolgozott az az ember! De mint a méhecske, hallja. Nem annya gúnyát csinált az az ember bé a házba! Lehetetlen. Annyi katrincát szóttek, ilyen rakás, így ne, fel. Soha azt nem mondta a feleséginek: „Hát te ezt mért veszed meg, itt van elég!” Nem! „Végy, s csinálj, hogy legyen.” — Én ezt nem halltam soha az én emberemtől. Mennyi: annyi volt.

Ugye kellett dolgozjék, mert annak a sok gyermeknek kellett. Mert sok gyermeke volt, s többnyire mind leányok, csak egy fia. Volt Annája, Marikája, Erzsije, Véronja — az én menyem — Katija; s a legküssebb: Ilonkája. Ő aztán született, hogy hazajött a fogságból. Mindenfélét az az ember úgy igazított abba az életbe. Ki tudja, igazított azért is, hogy a leányocská kicsit hibásnak született. Igyekezett annak a leánykájának, húzta a szíve, hogy dolgozjék.

De az a leánka es úgy dolgozik, úgy dolgozik, mint a gép. Ha térgyig érő hó van, ha derékig érő hó van, ha nyárban, ha ess, ha sár, ha térgyig érő sár, ha tóti nyakába az eső. Úgy dolgozik az a lány, nem es lehet kimondani. Semmi hibája, szép leány, olyan szép leány, mint a virág. Csak ennyecske a lába, az ujjai épre nincsenek

* temetőbe.

** Isten nevében.

meg, s mégés jól menyen, csak ilyen cipőt nem tud hordani, ilyen száratlant, örökké szárasban jár. Örökké. S mégés úgy tud dolgozni az a leány, lehetetlen dolgozik. Az Isten úgy adta, nincs mit csinálj: hibásnak adta.

De az édesanyjának a szívét el es tette. Úgy eltette az édesanyjának a szívét, hogy annak az asszonynak annya kedve nincsen, hallja-e... mint amikor a nap örökké felhőben van! S örökké esőre való idő van: úgy búsulja, úgy búsulja. S mit gondoltak? Hogy bár annak a leánykának maradjon az életjén keresztül, ne kelljen egyre se maradjon: varrógépet vettek neki, ha elmarad az anyjától, legyen miből éljen. Nagy örömben csinálták ezt a gyermeket s nem abba pusztul, abba pusztul az asszony. Szegény beteg es, ez a reuma megvan benne: ez a hidegség, ez a kihülés. Elig tud menni a lábain. Még B.-ba es hordozták, de heába, mert belé van örökösödve a hideg, az a megfagyás, az a kihülés. Igen, úgy kínlódik.

Szöllősük olyan van! Olyan borokat csinál az az ember, hogy borzasztó. Mind ilyen nagy szemű. Annyi borokat csinál, hogy csuda. Húzta a szíve, hogy dolgozzék, ne várja, fogyjon el, hanem tegyen örökké melléje. De szép!

Annak a gyermekinek ha disznópajta kellett, odament, megcsinálta. Annak a gyermekinek ha egy hordója volt rossz, odament, megcsinálta. Annak a gyermekinek ha favágója volt, hát fát vágott. Annak ha nem volt fája, elment az erdőbe, gyűjtött s hozott. Ha az erdőbe nem ment, akkor az utak mellett azokat a nagy teméntelen fákat vágta le, s ami megmaradt, hogy nem volt jó tekenyőnek, haszonfának, valaminek, addig kerülte a fészivel hosszúnap, hogy annya fát vágott belőle, vagy a szekereknek így oldalát tettek; megtöltötte, vitt annak, melyiket ismerte nyomorúságoskább nincsen, idegennek adott, magát kielégítette, olyan ember volt ez... Mi csak kellett: egy tyúkpajtát, disznópajtát megcsinálni, egy házon segíteni, mindenben, mindenben, olyan ember volt, hogy csuda.

Oroszországban, Isten tudja, a fenekes fenekiben ki tudja hol volt, s hogy volt. Mondogatta: „Istenem, Istenem, mikor megláttam az útszint, ki von borulva egy krumplicska, azt gondoltam neki, a legnagyobb jóságot teszen, s azt sem lehetett felvenni.” Hát! Foglyottak voltak! Úgy panaszkodott szegény; mit húzott ő, hol járt, s mégsem volt része neki a párnáján meghaljon.

Van egy veje, melyikkel eljárt sántérokra dolgozni. Szóval... itt kezdődik egy munka: itt dolgozik, s más, s más, s úgy. Csináltak egy nagy magazint. Ha egy épületet akarnak csinálni, oda sok dógos kell. Volt Jánosnak nyugdíja, de ő jól bírta magát, heába; ment s dolgozott, húzta a szíve, hogy dolgozzék. S ő ott leesett. Nem esett messzinülebb három méternél; nem volt magasabb, ahonnan leesett, csak három méter magasságról, de az elég egy embernek lezuhanni a földre. Onnét őt felvették s bévítették B.-ba. Él két napot az ispotályban s kész.

S még felválták! Áhh! Felválták egészen. Mindenit kivették belőle s aztán meggyúrták vattával az ispotályban. Gyermekai addig mentek, míg szuszogott. Fizettek orvosoknak, adtak, hogy azt az ő fájdalomosságát enyhítsék valahogy, ne érezze, ne fájjon neki. Mikor legelőbb bémentek, még tudott szólni, de aztán már heába mentek hézzá. Csak halltuk, hogy meghótt. A fiam mindig mondja, megmondták az orvosok, semmi bizodalom benne, nagyon leesett, megütte itt a fejit, nem tudom még mifélett. Szegény elveszett.

Hogy hazahozták, jaj, mi volt! Napos nap! Itthon nem olyan dolog volt! Hát a világ nem nyugodott. Hogy zúgnak ezek a gépek, így zúgott a falu a siratózástól. Örökké! Hova mentek, csak sírtak, csak sírtak. Nem ültek egy percet: s akkor mind rea voltak borulva. Nem ültek öt percet: mind rea voltak omolva. Kimentek, nem ültek húsz percet: esént* mind reá voltak búva. Húzták le onnét, húzták le onnét a nyújtópadról. Húzták, úgy sírátták, úgy sírátták, hallja, borzasztó dolog volt. Egyebet nem halltál csak:

„Jó édesapánk s jó taticánk!
Édesapánk, taticánk!

* ismét.

Ki segít immá munkót? Nem kellett es megmondjuk,
mikor megismerte, hogy nekünk valami nyomorúságunk van,
akkor abba a helybe jött s csinálta meg, vaj adott,
s örökké azt mondta, ne búsuljatok fiaim,
amíg ingem láttok, mert én réttatok* segíték,
amíg élek, örökké”.

csak:

„Jó édesapánk, s édesapánk s édesapánk...
Mért nem kel föl, s ne üljön** ott,
s ne lássuk így!
Édesapánk, nézze meg, milyen pusztá az életünk,
s édesapánk nézze meg, ami dolgokat végzett s viselt,
édesapánk keljen fel, s nézzen a munkájára,
s nézzen a dolgocskáira.
Ne szakajszá meg a szívünköt,
s keljen föl s keljen föl...
Jöjjön, menjünk el valamerre,
jöjjön, vigyük el valamerre.
Hogy tudott kend elmenni hazulról?
Mért tudott kend elmenni hazulról dolgozni?
Mert kendnek nem lett lenne muszáj, hogy menjen.
Mért tudott édesapánk...
Hogy nem hótt meg kend a párnáján?”

Hallja, olyan dolog volt! Még éjjel tizenkettőkor es síratták, még éjjel es! Borzasztó volt a dolog, hallja-e, borzasztó volt a dolog.

Mikor az ajtón belépett az a leánka, akkor odament:

„Lelkem, édesapám, minek nem kel föl?
Lelkem, édesapám, mért nem sajnál meg ingemet?
Mért hagyott el maga átal, édesapám?
Keljen fel, s vegyen maga mellé,
Keljen fel, feküdjem maga mellé,
Keljen fel, feküdjem a maga helyibe!
Lelkem, édes jó taticám!
Lelkem, édes jó édesapám!”

S akkor az egész, hallja-e? Mind readurrantak. Olyan dolog volt, csuda volt, hallja-e? A világ nem tudott nyugodni. Nem tudtak! Úgy mentek-jöttek, mentek-jöttek, mentek-jöttek. A falu úgy fremontálódott.*** Senki nem tudott otthon ülni. Nem tudtál dolgozni!

S a templomnak a megyebírója volt, gondoskodott a templomban, takarított, ott volt, amikor miséztek mindenfélel. Nem olyan ember volt!

Aztán mikor vitték temetni — nekünk van künn egy kápolnánk csinálva, ha meleg van, nem mennek bé, s ha sok a világ, nem térnek bé a templomba — akkor künn miséznek. Hallja-e, künn letették s prédikált a pap róla. Elvégzette az imádságát a lábánál a pap, s azt mondta: „Vegyék fel, s vigyék bé a templomba, mert ő érdemes, hogy a templomba bévigyék, ne künn folyon el a mise.” S vették fel. Dolog olyan! Mikor felemelték nem olyan sírás!

„Édesapácskánk, keljen fel, hát kend mostanig
nem így jött a templomba!
Eljött magától, a kend lábán!
Édesapám, édesapám, ne szakajszá meg a szívünket!
Keljen fel! Hol lássuk meg még?”

* rajtatok.

** maradjon.

*** felgyulladt.

Ne, így, érti? Bévítették a templomba s misét mondott a pap, nagyon szépen prédikálta, szépen prédikálta. Áhh!

Olyan ember volt, hallja! Sok gyermeke volt, ahogy mondtam: Anna, Marika, Erzsi, György, Kati, Véron — a menyem — s Ilona. Hét gyermeke volt.

A fiam hazajött Germániából, hozott neki borotát, hozott köveket a köszörüjéhez, mindenfélét, ami neki kellett. Jaj, Istenem, mikor azt kezdték siratni!:

„Édesapám, hazajött István,
hazajött a veje.

Hogy várta kend, hogy jöjjön haza.

Hozzon magának egy s mást.

Édesapám, egyszerre talált a kend veszélyével
neki a hazajövés...”

Olyan dolog volt, úgy sírt a fiam, hallja, úgy sírtak! Mert nagyon jó ember volt. Kicsit hirtelen ha megharagudt, igen, de mindcsak mind ellátott mindenfélét, abba hiba nem volt. Erti? Nem olyan ember volt! Olyan jó ember volt, hogy lehetetlen jó. Gyermekeit erősen segítette, még az idegeneket is. Még nem es tudom, hova miket adott, hova adott, hova fizetett. Igen. Olyan ember volt. A jó Isten bocsássa meg a bűnjait. Vegye számát: méges hol hőtt ő meg? Nem volt része a párnáján meghaljon.

Nem tudom mondani, hogy a gyermekemet megbántották még egy szócskával es. Soha, soha! S nem tudom, hán esztendeje, hogy köztük élt. Van húsz. Soha nem sértette meg, úgy szerette az én gyermekemet. Még jobban, mint az övéit. A vejei közt legjobban a fiamat szerette. Mert ez a gyermek engedelmes volt, s utánahajlott, s meghallgatta. Akkor azt neki nagyon jó bénezte. Kiment az életjibe, mondatlanul es dolgozott neki. Odanyúlt akármíhez, nem csinált kacagságot a dolgán.

Egyszer az egyik veje a sokból, egy ötven kilós demizsánját tele megszedve szőlőszemekvel — s szőlőszem kellett, hogy az megteljen —, földhöz ütte s otthagya. Nem voltak honn. Mind elfolyt az a drága... s mégsem bántotta. S abba mi nádméz kellett. Úgy elöntötte, mind darabba kapták meg azt a nagy teméntelen demizsánt, úgy elöntötte. Még nem es szólott neki bár. Azért, hogy a leányának legyen jó. Meghagyta az egésznek, amikor idejő, nehogy előhozzátok; hagyjatok békét neki! Ha így vitte rá az esze!

Így csinált, ilyen jó ember volt. A jó Isten bocsássa meg a bűnjait. Mind oda kell menjünk.

FÉLKERESZTSÉG

Mikor megszülettem Júzsikámat, akkor azok a nők mellettem azt mondták: „Még állj meg!” — Én akkor erős voltam, nem voltam úgy elesve — megmozdultam, keljek fel.

— Állj meg! Még van egy!

S csak az agyamon így egy gondolat elment, s akkor azt mondtam magamban csendesen: „legyen a jó Istennek az ő szent akarátja, csak épkezlábak legyenek, nem búsulom”.

Úgy elvitték, egyiket se láttam még három nap es. Nezem, egyik asszonynak es viszik, másiknak es. Mondom: „Kész. Vaj mind a kettő hibás, vaj valamelyik, a kettőből egyik, ezért nem hozják ide hozzám.”

Csak eljön a szóra,* s azt mondja rományul:

— Madam, elhozzuk neked a gyermekecskéket, mert meg kell szoptasd őket.

— Hát mitőte várom, hogy hozjátok? Hát mért nem hozjátok ide? Azért nem hozjátok: hibás kell legyen valamelyik.

— Nincs semmi hibája, megvan korrekt mindenféléje. Júzsikád, a legkisebbik gyermekecske olyan szép gyermek, itt egy kicsi virágja van, ni, egy kicsi virágocs-kája; se nem csúf, semmi, mintha egy lapicska lenne, kicsit úgy tetszik.

* nővér.

Ők nem hozták oda hamarébb, én nehogy meglobbanjak.

— Az semmi baj! Megvan-e két szeme, orra, szája — úgy ahogy illik — keze, lába? Hát én azt nem búsulom, csak nekem ők úgy legyenek, ahogy kell.

— Ne, most hozzuk.

Mikor idehozták mind a kettőt, nem búsultam semmiként. Semmiként. Mikor megláttam őket, olyan két szép kicsi gyermek, nem búsultam semmiként.

(Mért kellett volna búsulni?)

Mikor meglátod, kettőt odavisznek, valahogy valahogy... hallja-e, nem tudom, hogy jó? Egy anyának két kicsikét odavisznek. Olyan siralmas, olyan fájdalmas. Valahogy... érti? Én olyan éffiún, két kicsikém. S nekem otthon egy falka!

No, ellátuk őket, visszavitték a két kicsi gyermeket.

Immá, most féltém, nehogy meghaljanak kereszteleetlen. Volt pap nálunk, melyik tudott nekünk magyarul prédikálni. Gyergyina. Az emberemnek mondtam, kérje meg a pátert, hogy jöjjön fel, keresztelje meg a gyermekeket, mert félek, hogy immá három-négynaposak, nehogy meghaljanak kereszteleetlen. Az én lelkem felel ugye, mért nem gondoskodtam.

De addig is én őket mindcsak megöntöttem. Meg! Félderzséget én reatettem, hogy az én gyermekem nehogy meghaljon kereszteleetlen, hogy örökké setétségbe legyen az én kicsi gyermekem!

Félderzségség olyan: vizet kértem, a kicsi gyermeket hanyatán fektettem, ruhácskáját levettem a fejről, s keresztesen azt a vizet öntöttem így, így s így.

„Júzsika, én tégedet keresztellek az Atyának, a Fiúnak, a Szentlélek Istennek nevében.”

„Andriska, én tégedet keresztellek az Atyának, a Fiúnak, a Szentlélek Istennek nevében.”

Mind a két gyermekemet megöntöttem, hogyha megtalál halni, harangoznak s eltemetik úgy, ahogy kell... ha félderzségséget kap a gyermek. S hol van a kicsike, sötétségben marad. *Túl*. Hát! Nekik világosságik soha sincs, melyik kereszteleetlen meghal! Örökké mind sötétségben vannak s sikolytnak.

Aztán feljött a páterunk, szegény, s a komák — a keresztapjuk a kicsi gyermekeknek. Kivittek ingemet onnét, elvittek egy más kámerába, odahozták a gyermekecskéket.

Mikor bėjött a páter, akkor azt mondta:

— Hogy van, Anna néni?

Úgy kezdtem sírni! Erőst.

— Jól, tisztelendő úr.

— Ne búsuljon, ne búsuljon semmit, mert a jó Isten megsegíti, s felneveli őket.

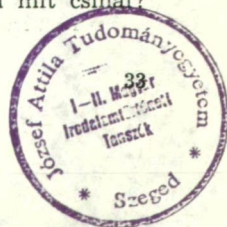
Júzsikám, amelyik most legényem, ő a kicsikébb volt, az elébbceri, ő megmaradott.

Andriskám meghótt. Nagy, kemény, kövér gyermek. Egy esztendő s három hónapos s valami. Kórházban hótt meg: nagy forrótság reájött egy miszre, s abból ő meghótt.

FÖLDI S MENNYEI HATALOM BÜNTETÉSE

Meggondolhatjuk, hallja-e, mikor az a kicsike, hogy megszületik, s csak kereszteleget kap s meghal, az is a purgatóriumba: a tűzbe kell repüljön, hogy az az anyai bűn a testjiről leégjen; s úgy mejen átal a boldog menyországba. Le kell égni neki — a lángon a keresztül kell ő repüljön, a lángon — az ártatlannak, mert bűnös tejet szopott az anyjától. Ez így van, hallja-e! Akkor a nagy ember: a felnőtt ember még merre legyen el?

Gondolja meg: hát kitől félünk mind ittegyen? Kitől félünk? Az országban. A vezértől, ugye? Ha rosszat szóltál, ha rosszat csináltál, akkor neked mit csinál? Hm? Hova teszen? hova teszen?

Ugye az Úristen es. „Töletek nem kérek vagyonságot, nem kérek dolgot, semmi egyebet, csak dicsérjétek a szent nevemet, s imádkozzatok. Mind csak magatokért.” A jó Istennek egyeb semmi nem kell tőlünk, csak imádkozunk tiszta szívből. Ne sokat! Csak egy miatyánkot egy üdvözlégymáriát, egy töredelmességet... ha tiszta szívből elmondad, akkor azt a jó Isten erőst béveszi. Ha oda van a gondod héjzá, amíg imádkozol. Nem veted a gondodat sába, csak héjzá. Akkor azt tudja meg mindenki: el nem veszeszt.

Na, így van ez itt es, hallja-e?

Nem félünk, mert a magas mennyégben van, nincsen köztünk, most nem csinál rosszat, de lehet később egy olyant csap oda reád! Olyan csapást ad reád: egy nagy betegséget, három-négy esztendő, ötöt-hatot...

Mikor én kijártam volt az első rendben, az első útamban ide, Magyarországra, hát egy ember — édesanyám szomszédja — tizennégy éve volt, hogy a hátáról nem tudott megmozdulni, sem a kezit nem tudta felemelni, sem nem tudott beszélgetni. Egy olyan szép öregember volt. Szemei tiszta kékek, mint a lenvirág.

Mikor édesanyámmal bémentünk az ajtón, akkor csak a szemit így vette, így ne. Akkor azt mondja neki édesanyám:

— Ne, ez az én leányom. Romániából kijött héjzám.

De ő, az öregember — hallta! — csak így tudott válaszolni:

— Alala, ala, aalaaa, aa, alala...

Csak így, hallja-e, csak így, hallja-e. „Értem, értem, hogy a te leányod, értem, hogy jött onnan messziről héjzád, igen, ez a te leányod.” De csak annyat tudott, egyebet nem: „Alalaa, aaa lalaaa...” Csak ennyit. S még élt sokat! Ahogy én elmentem, még nem tudom, hán esztendő. Úgy! Az a lélek, hogy csak eddig volt ingben, így, innétől nem lehetett semmiben. S egy leánya gondoskodott rá. Kérdje meg édesanyámat, ő megmondja, hány esztendő élt így az öregember.

Így van, ahogy mondom magának!

Az ember amíg bírja magát, hallja-e, addig ő kell ügyeljen magára. A lelkire. Hogy ne szaladkojjék el az Isten elől. Ne sikuljon el.

Jó a vígasság, jó a mulatság, jó a beszéd, jó a viccbeszéd, jó a menés, jó mindenféle! De eszedbe kell jusson: hogy kinek a hatalma alatt vagy!

Ha úgy lenne, ne legyen lelkünk!

Az a lélek: aki neked zengést adott! Hogy beszélgetsz... hát honnét tudnál te beszélgetni? — az a lélek mén a feleletre, hallja-e.

Ez a rohad test, ez a kadavru, ahogy mondja a román beszéd, ez ez, ez le-rohad, de ott *túl* szenved!

Egy asszony azt mondta: „Linka néni, mondja meg úgy a leányomnak, Erzsinek, hogy amíg ő ingemet ki nem vált a *szenvedésből*, én nem tudok kiszabadulni. S mondja meg úgy neki: vegye számát, s térjen, mert én ittegyen szenvedek, amíg ő ide nem jó.” Így megálmodta, így megmondta neki álmában.

S a leánya még ma es él! S az anyja hány esztendeje meg van halva. Hát van még negyven esztendeje is, hogy meghalt, érti-e. Ha nincs negyven, harmincnyolc könnyen van... De most gondolja meg maga: akkortól! S a lánya még olyan erőben van, hogy tudná őt a szenvedésiből kiváltani; olyan mint egy havas. Mink úgy mondjuk, amelyik jó nagy, magas, kemény fehérnép: mint egy havas.

S ez az Erzsi erőst rosszféle volt. Sok életet rontott. A rosszféleség benne meg-volt nagyon erőst.

Első emberitől elmaradott,* elment egy másik után.** Élt három esztendő vele s akkor meghött az az ember es. Most annak a jussában maradt, az ő épületjiben, mindenféliben. Olyan szállóse van, mint innétől meginduljunk s bémenjünk a nagy útba. Még ha hosszabb nem. Szép, nagy szállós. Sok borokat csinál. Új föld es van benne, veteményesföld es, minden...

* megözevgyült.

** férjhezment.

Az én anyám testvéreinek a leányának az urával es sokat élt. S akivel érte, tudja-e?

Csuda, hogy nem élt volt Jánossal, az én apatársammal es, amelyikről mondtam az imént, hogy meghalt. Mert ez a János hozzá járt, s ahogy a katonaságát letöltötte: immá házasodni kell, igen... de az anyjéknak másik kellett, aki lett a felesége. Az anyja elvitte Jánost a leányhoz, meg kellett mátkásodjék avval, de nem evvel. Igen! S ő Jánost szerette, s Jánosnak es ez kellett lenne. S nem hagyták. Később férjhez ment, de nem szerette az emberit. János sem szerette azt, aki az anyjának kellett. Ki tudja, János mellett tán megbecsülte volna magát, de így?

S most az anyja várja Erzsit, hogy váltsa ki őt a szenvedésiből.

Hát a hótt megüzeni, ha neki nincs nyugodalma!

HÓTT ASSZONY ÜZENETE

Meghótt egy menyecske nálunk. Az ura katonának volt, s ő beteg, s beteg. Leányul is beteg volt, asszonyul, hogy ő férjhez ment, leszedte a betegség. Elvitték az ispotályba. Küzdött a halállal s kiszülte a gyermekét halála óráján. Nagy fájdalom, nagy szűszakadás volt. Na, ezt a menyecskét eltemették.

S megálmodta őt ide bé a nagy út mellett egy asszony. Megtalálkoztam véle s mondja:

— Néni Anna, hogy tudnék én beszélgetni Fazekas Anti néval? Ni, Erzsijét hogyan álmodtam?

— Te, Marika, hogy álmodtad?

— Néni Anna! Annyi világ jött, sem lefelé nem tetszett a vége, sem felfelé nem tetszett a vége, annya világ volt! Mind hóttak voltak! Amikor a kapum iránt értek, akkor az kérdem: „Hova mentek, Erzsi”?

— Néni, megyünk a búcsúval, de úgy ihatnám, erőst kell nekem egy kis víz. Mondja meg mámikámnak, hogy adjon nekem vizet.

— Te, Erzsike, kút van az udvarban s jere én merítek egyhamar s iszol.

— Nem lehet elmaradjak ettől a konvojtól, ettől a rakástól nem lehet elmaradjak, s Bálint Anną leánya is elől van, az es kérte, eg' kicsi víz kéne neki. S néni, Marika, mondja meg úgy édesanyámnak, van egy méter gyolcs s fél bétúrve a fehér gúnyák közé, vegye ki, s adja oda valakinek istennében.

Én megtalálkoztam az asszonnyal hamarébb, mint Marika, s mondom neki: né, komámasszony, így s' így... S akkor azt mondta nekem: „Isten fizesse meg, azt a gyolcsot megkeresem”.

S megkapták összetúrve a gúnyák között. A menyecske megvette, valamiért vette volt, valami szándékval, s ő bétette a fehér gúnyák közé, s hogy ő meghótt, az ott maradt.

Aztán istennében odaadták valakinek a gyolcsot.

Így megmondta! Akkor ez nem igaz?

Le kell szenvedjük a bünjeinket!